

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

UČITELJSKI FAKULTET

ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Jelena Vdović

Uloga odgojitelja u ranom prepoznavanju poremećaja iz
spektra autizma

Završni rad

Petrinja, rujan, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

UČITELJSKI FAKULTET

ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Jelena Vdović

Uloga odgojitelja u ranom prepoznavanju poremećaja iz
spektra autizma

Završni rad

Mentor rada:

doc. dr. sc. Zlatko Bukvić

Petrinja, rujan, 2024.

Popis kratica korištenih u radu

ADI-R- engl. Autism Diagnostic Interview- Revised (Revidirani intervju za dijagnostiku autizma)

ADOS- engl. Autism Diagnostic Observation Schedule (Opservacijski protokol za dijagnostiku autizma)

ASRS- engl. The Autism Spectrum Rating Scales
(Skale za procjenu spektra autizma)

ASQ- engl. Ages & Stages Questionnaires (Upitnici o dobi i stadijima)

CDI- engl. The Child Development Inventory (

COVID-19- engl. Coronavirus Disease 2019 (Koronavirusna bolest 2019)

ESDM- engl. Early Start Denver Model (Denverski model ranog početka)

FAPSE- engl. Framework Of Analytical Program Special Education (Okvir za analitički program specijalnog obrazovanja)

IOOP- hrv. Individualizirani odgojno-obrazovni program

M-CHAT- engl. Modified Checklist for Autism in Toddlers (Modificirani kontrolni popis za autizam kod djece)

PSA- hrv. Poremećaj iz spektra autizma

SACS- engl. Social Attention and Communication Surveillance- Revised (Revidiran nadzor socijalne pažnje i komunikacije)

SAŽETAK

Ovaj završni rad analizira ulogu odgojitelja u ranom prepoznavanju poremećaja iz spektra autizma (PSA) i potencijalne učinke na razvojne ishode djece. Brojna istraživanja i suvremena pedagoška praksa naglašavaju potrebu ranog prepoznavanja i intervencije kako bi se poboljšale socijalne, jezične i kognitivne vještine djece s dijagnosticiranim poremećajem iz spektra autizma (PSA). Prepoznavanje i intervencije važne su zbog sprečavanja i ublažavanja nepovoljnih razvojnih ishoda djece. Odgojitelji zbog svoje pozicije u sustavu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja imaju jedinstvenu priliku, ali i odgovornost prepoznavanja razvojnih odstupanja djece te kreiranje okruženja u kojem će sva djeca napredovati sukladno razvojnim potencijalima i spobnostima. Ovaj rad ukazuje na potrebu provedbe sveobuhvatnih programa obrazovanja i profesionalnog razvoja odgojitelja i osiguravanja potrebnih ljudskih resursa primjerenim kompetencijama. U osiguravanju primjerene okoline za napredak djece posebnu je pozornost potrebno usmjeriti na partnersku suradnju odgojitelja, roditelja i drugih stručnjaka. Ova suradnja jamči provedbu i dostupnost rane intervencije s programima koji posebno odgovaraju individualnim zahtjevima djece i njihove okoline. Rano prepoznavanje poremećaja iz spektra autizma od strane odgojitelja višestruk je proces. Studije slučajeva uspješnog ranog prepoznavanja poremećaja iz spektra autizma (PSA) nude vrijedan uvid u praktičnu primjenu tehnika promatranja, pregleda i procjene. Ove metode, kada se pravilno provode, pružaju snažan okvir za prepoznavanje djece u riziku i osiguravanje da dobiju potrebnu podršku. Inkluzivno obrazovanje igra ključnu ulogu u ranom prepoznavanju poremećaja iz spektra autizma (PSA) pružajući poticajno okruženje u kojem sva djeca, bez obzira na razlike u razvoju, mogu učiti i rasti zajedno. Buduća istraživanja i praksa u ranom prepoznavanju poremećaja iz spektra autizma (PSA) trebala bi se usredotočiti na poboljšanje dijagnostičkih alata, poboljšanje programa obuke za odgojitelje i poticanje veće suradnje između svih dionika uključenih u skrb i obrazovanje djece s PSA-om. Pregled ovog rada trebao bi informirati politiku i praksu, zagovarajući poboljšanje programe obuke, bolju raspodjelu resursa i jače okvire suradnje unutar obrazovnog okruženja.

Ključne riječi: poremećaji iz spektra autizma (PSA), rano prepoznavanje, uloga odgojitelja, rana intervencija, suradnja u predškoli

SUMMARY

This final paper shows the central role of educators in the rapid recognition of autism spectrum disorders (ASD) and the resulting effects on children's developmental outcomes. The paper emphasizes the need for prompt recognition and intervention to improve the social, language and cognitive skills of children diagnosed with autism spectrum disorder (ASD). Because of their proximity to children during key developmental stages, educators often have the initial opportunity to detect unusual behaviors. Therefore, their understanding and awareness of ASD symptoms is crucial. This paper emphasizes the need to implement comprehensive training programs and provide resources to adequately equip educators with the necessary skills for early detection that yields positive results. Furthermore, the paper emphasizes the importance of cooperation between educators, parents and experts in order to create a stimulating atmosphere for early intervention. This collaboration guarantees that children will receive a customized treatment that specifically meets their individual requirements. The paper examines many case studies that demonstrate the effectiveness of different observation methods, screening instruments and inclusive educational strategies in identifying children at risk. The paper discusses the problems faced by educators, including insufficient training and resources. He emphasizes the importance of continuous professional development and the help of educational institutions. Ultimately, educators must have sufficient training, engage in teamwork, and have access to resources to effectively identify ASD at an early stage. By adhering to these requirements, the preschool education system can greatly improve developmental outcomes for children with autism spectrum disorder (ASD).

Keywords: autism spectrum disorders (ASD), early recognition, the role of educators, early intervention, cooperation in preschool

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. PREGLED LITERATURE	2
2.1 Definicija i karakteristike poremećaja iz spektra autizma	2
2.2 Rani znakovi i simptomi poremećaja iz spektra autizma	3
2.3 Važnost ranog prepoznavanja i intervencije	4
2.4 Uloga odgojitelja u ranom prepoznavanju	6
3. ULOGA ODGOJITELJA	7
3.1 Znanje i svijest odgojitelja o poremećajima iz spektra autizma	7
3.2 Osposobljavanje i profesionalni razvoj za odgojitelje	8
3.3 Strategije i alati za rano prepoznavanje	10
3.4 Funkcioniranje djeteta s poremećajem iz spektra autizma u ustanovama ranog djetinjstva	12
3.5 Izazovi s kojima se susreću odgojitelji	14
4. METODE I PRISTUPI U RANOM PREPOZNAVANJU	16
4.1 Tehnike promatranja i pregleda	16
4.2 Razvojne kontrolne liste i alati za ocjenjivanje	17
4.3 Studije slučaja uspješnog ranog prepoznavanja	19
4.4 Uloga inkluzivnog obrazovanja u ranom prepoznavanju	20
4.5 Etička razmatranja u ranom prepoznavanju	22
4.6 Ponašanje djece s poremećajem iz spektra autizma i dijagnostički postupci	23
5. STUDIJE SLUČAJA I UČINKOVITA PRAKSA	25
5.1 Analiza studija slučaja iz različitih obrazovnih okruženja	25
5.2 Najbolje prakse u ranom prepoznavanju	26
5.3 Utjecaj ranog prepoznavanja na djecu s poremećajima iz spektra autizma	27
5.4 Iskustva i svjedočanstva odgojitelja	28

<i>5.5 Preporuke za unapređivanje odgojiteljske prakse</i>	28
6. ZAKLJUČAK	30
LITERATURA	31

1. UVOD

Važnost ranog otkrivanja i implementacija intervencije u podršci djeci s poremećajima iz spektra autizma (PSA) postala je sve više prepoznata tijekom proteklih desetljeća. PSA je složen neurorazvojni poremećaj karakteriziran nedostatkom socijalne komunikacije i interakcije, kao i ograničenim, ponavljajućim obrascima ponašanja, interesa ili aktivnosti. Rana identifikacija i intervencija presudni su za poboljšanje ishoda za djecu s PSA-om, omogućujući im da razviju bitne vještine i postignu bolje dugoročne prognoze.

Odgojitelji u ranom djetinjstvu igraju ključnu ulogu u ovom procesu, jer su oni često prvi koji uočavaju razvojna odstupanja kod djece. Unatoč sve većoj svijesti i razumijevanju PSA-a, ostaje značajan jaz u ranom prepoznavanju ovih poremećaja od strane odgojitelja. Mnogi odgojitelji nemaju potrebno obrazovanje i resurse za učinkovito prepoznavanje ranih znakova PSA-a u ranom djetinjstvu, što dovodi do kašnjenja u prepoznavanju potreba za intervencijama. Ta kašnjenja mogu imati duboke implikacije na razvojne ishode i kvalitetu života djece s PSA-om, njihovih obitelji i samog odgoja i obrazovanja.

Ovaj rad ima za cilj istaknuti ključne aspekte i razumijevanje uloge koju imaju odgojitelji u ranom otkrivanju poremećaja iz spektra autizma. Proučavajući postojeće studije i istraživanja, ovaj pregledni rad otkriva trenutno znanje i svijest odgojitelja o PSA-u, učinkovitosti programa obrazovanja i mogućnosti profesionalnog razvoja i strategija koje će koristiti odgojiteljima u izazazovima s kojima se susreću i postizanju partnerske suradnje s roditeljima i stručnjacima.

2. PREGLED LITERATURE

2.1 Definicija i karakteristike poremećaja iz spektra autizma

Poremećaji spektra autizma (PSA) složena su neurorazvojna stanja karakterizirana nizom izazova sa socijalnim vještinama, ponavljajućim ponašanjem, govorom i neverbalnom komunikacijom. Prevalencija PSA-a u stalnom je porastu, a trenutne procjene pokazuju da je otprilike jedna od svakih 59 osoba pogođena nekim oblikom autizma (Hyman i sur., 2020.). Ovi se poremećaji obično manifestiraju rano u životu, često postaju vidljivi unutar prve tri godine djetetova života. Dijagnostički kriteriji za PSA evoluirali su tijekom vremena, s pomakom prema dimenzionalnoj konceptualizaciji koja razmatra spektar osobina, u rasponu od blagih do teških oblika (Wong i sur., 2021.). Pojedinci s PSA-om mogu pokazivati široku lepezu karakterističnih i atipičnih ponašanja, što dovodi do značajnih varijacija u tome kako se stanje predstavlja. Neka uobičajena obilježja poremećaja iz spektra autizma uključuju izazove u društvenim interakcijama, poteškoće u komunikaciji, ponavljajuća ponašanja, senzornu osjetljivost i ograničene interese. Ove se značajke mogu različito manifestirati kod svake osobe s PSA-om, naglašavajući heterogenu prirodu poremećaja (Hyman i sur 2020).

Dijagnosticiranje poremećaja iz spektra autizma je složen proces koji zahtijeva sveobuhvatnu procjenu ponašanja, razvoja i pojedinca. Razvijeni su različiti alati za procjenu i dijagnostičke mjere za pomoć u prepoznavanju poremećaja iz spektra autizma. Ti se alati kreću od standardiziranih upitnika do izravnih promatranja ponašanja, kao što je opservacijski protokol za dijagnostiku autizma (ADOS) koji se stastoji od upotrebe planiranih poticaja s kojima se procijenjuju komunikacijske vještine, socijalne interakcije, ponavljajuća ponašanja i upotreba materijala pojedinca (Azamudin i sur., 2022). Dijagnostički proces ključan je u osiguravanju da osobe s PSA-om dobiju odgovarajuću podršku i intervencije prilagođene njihovim specifičnim potrebama.

Posljednjih godina napredak u tehnologiji također je utjecao na procjenu i dijagnozu PSA-a. Metode teleprocjene pokazale su se kao održiva opcija, osobito tijekom pandemije COVID-19 kada su osobne procjene bile ograničene. Istraživanja su pokazala da alati za teleprocjenu mogu učinkovito uhvatiti ključne značajke povezane s PSA-om, kao što su ograničena i ponavljajuća ponašanja, te pridonijeti točnim dijagnostičkim ishodima (Keehn i sur., 2022). Ovi inovativni

pristupi imaju potencijal za poboljšanje pristupa dijagnostičkim uslugama za osobe s PSA-om, posebno u zajednicama koje nemaju dovoljno usluga.

Potrebno je osigurati uvjete za multidisciplinarni pristup koji će odgovoriti na različite potrebe djece s poremećajima iz spektra autizma. Rana intervencija ključna je u podržavanju razvoja i dobrobiti osoba s PSA-om. Bihevioralne terapije, govorne i jezične intervencije, radna terapija i oedukacija društvenih vještina među intervencijama su koje se obično koriste za podršku osobama s PSA-om u postizanju njihovog punog potencijala (Hyman i sur., 2020). Osim toga, intervencije prilagođene specifičnim izazovima, kao što su senzorne osjetljivosti ili ponavljajuća ponašanja, mogu značajno poboljšati kvalitetu života osoba s poremećajem iz spektra autizma.

2.2 Rani znakovi i simptomi poremećaja iz spektra autizma

Rano prepoznavanje znakova i simptoma PSA-a važno je za pravovremenu intervenciju i podršku u svrhu kvalitetnog života i dobrobiti djeteta. Istraživanja naglašavaju ključnu ulogu roditelja i skrbnika u promatranju i izvješćivanju o tim ranim pokazateljima (Sharmin i sur., 2022). Razumijevanje ranih znakova autizma i njihove potencijalne povezanosti s gestacijskim čimbenicima jedan je od koraka za rano otkrivanje i strategije intervencije (Sharmin i sur., 2022).

Oštećenja u društvenoj komunikaciji i interakciji, zajedno s ograničenim ili ponavljajućim ponašanjem obilježja su PSA-a po kojima se može postaviti pravilna dijagnoza (Holingue i sur., 2021). Modeli rane intervencije kao što je Denverski model ranog početka koji se koristi između 1. i 4. godine djetetova života, temeljen je na igri i ciljanim aktivnostima koje razvijaju jezične, socijalne i kognitivne vještine. Modeli rane intervencije istraženi su kako bi se poboljšali klinički ishodi za osobe s PSA-om (Lin i sur., 2020). Ovi programi usmjereni su na stvaranje pozitivne i zabavne suradnje u svrhu razvijanja različitih vještina djeteta.

U nekim slučajevima, PSA se može pojaviti zajedno s drugim stanjima, komplicirajući dijagnozu. Na primjer, izvješće o slučaju raspravljalo je o istodobnoj pojavi Ehlers-Danlosovog sindroma - tipa hiperomobilnosti s PSA-om, naglašavajući važnost razmatranja komorbidnih stanja tijekom procjene i dijagnoze (Lamari i sur., 2021). Razumijevanje međudjelovanja između različitih uvjeta ključno je za prilagođene strategije intervencije.

Psiholog A. M. Jumaa je proveo istraživanje o ranom prepoznavanju i faktorima rizika za nastanak poremećaja iz spektra autizma u Iraku. Studija je provedena sa 180 djece (90 djece s poremećajem iz spektra autizma, 90 djece urednog razvoja). Od 90 djece s poremećajem iz spektra autizma, samo kod 55-ero djece je postavljena dijagnoza prije šeste godine, a 62 djece sklonije je razviti poremećaje iz spektra autizma zbog pojave PSA-a u obiteljskoj povijesti. Istraživanjem su ispitani i povezani čimbenici djece s PSA-om u određenim regijama, otkrivajući regionalne varijacije i potencijalne odrednice prevalencije i ispoljavanja PSA-a (Jumaa i sur., 2022). Ova šira perspektiva pomaže u razumijevanju višestruke prirode PSA-a i različitih čimbenika koji utječu na njegov razvoj među populacijama.

Rani znakovi i simptomi poremećaja iz spektra autizma obuhvaćaju niz ponašanja i karakteristika koje se razlikuju među pojedincima. Integriranjem uvida iz studija usmjerenih na rane pokazatelje, ključne domene simptoma, intervencijske strategije, komorbiditete i povezane čimbenike, može se postići sveobuhvatno razumijevanje PSA-a. Ovaj holistički pristup ključan je za olakšavanje ranog otkrivanja, personaliziranih intervencija i poboljšanih ishoda za osobe s PSA-om.

2.3 Važnost ranog prepoznavanja i intervencije

Rano prepoznavanje i intervencija poremećaja iz spektra autizma (PSA) ključni su za ublažavanje razvojnih izazova povezanih s tim stanjem. Prema Zakonu o socijalnoj skrbi koji stupa na snagu 13. prosinca 2013. godine, članak 84. (NN 157/2013) nalaže da je rana intervencija socijalna usluga koja obuhvaća stručnu poticajnu pomoć djeci rane dobi s teškoćama u razvoju, razvojnim rizicima ili kašnjenjima, te pruža stručnu, savjetodavnu pomoć i potporu obiteljima kao i individualizirane terapijske usluge za djecu. Rana dijagnoza i naknadne strategije intervencije značajno poboljšavaju dugoročne ishode za djecu s PSA-om, pružajući im bolje mogućnosti za razvoj i integraciju u društvo.

Jedna od primarnih prednosti ranog prepoznavanja je mogućnost pokretanja intervencije u mlađoj dobi kada je mozak plastičniji i osjetljiviji na terapijski unos. Prema Hymanu, Levyju i Myersu (2020), rana intervencija može rezultirati značajnim poboljšanjima u kognitivnom, jezičnom i adaptivnom funkcioniranju. Prepoznavanjem poremećaja iz spektra autizma u ranoj fazi, djeca mogu dobiti specijalizirano obrazovanje i terapiju prilagođenu njihovim

jedinstvenim potrebama, poboljšavajući njihove komunikacijske i socijalne vještine, koje su obično oštećene kod osoba s PSA-om.

Azamudin i sur. (2022) naglašavaju da su razvijeni različiti dijagnostički alati koji pomažu u ranom prepoznavanju PSA-a, svaki sa svojim specifičnim prednostima i slabostima. Učinkovitost ovih alata u različitim okruženjima naglašava nužnost osposobljavanja odgojitelja i pružatelja zdravstvenih usluga za njihovu primjenu kako bi se osigurala točna i pravovremena dijagnoza.

Nadalje, pandemija COVID-19 istaknula je prilagodljivost i nužnost teleprocjene u dijagnosticiranju PSA-a. Keehn i sur. (2022) istraživali su povezanost između kliničkih karakteristika i dijagnostičkih ishoda putem teleprocjene tijekom pandemije. Studija je otkrila da daljinske procjene mogu učinkovito identificirati PSA kod male djece, pokazujući da rano prepoznavanje ne zahtijeva nužno osobne procjene, čime se proširuje dostupnost dijagnostičkih usluga.

Značaj ranog prepoznavanja proteže se izvan pojedinog djeteta na njegovu obitelj i zajednicu. Holingue i sur. (2021) raspravljali su o dubokom utjecaju ranog otkrivanja PSA-a na obitelji, posebno u pogledu upravljanja gastrointestinalnim problemima koji su često povezani s poremećajem. Rana identifikacija omogućuje obiteljima da bolje razumiju stanje svog djeteta, pristupe potrebnim resursima i provedu učinkovite strategije upravljanja, čime se poboljšava ukupna kvaliteta života. Osim toga, rana intervencija se dugoročno pokazala isplativijom. Wong i sur. (2021) primijetili su da rane terapijske intervencije smanjuju potrebu za intenzivnijim i skupljim uslugama kasnije u životu. Ranim rješavanjem razvojnih problema društvo ima koristi od smanjenih troškova zdravstvene skrbi i poboljšane društvene integracije pojedinaca s PSA-om.

Rana dijagnoza olakšava pravovremenu i učinkovitu intervenciju, što dovodi do poboljšanih razvojnih ishoda i bolje kvalitete života djece s PSA-om i njihovih obitelji. Osiguravanje da su odgojitelji i pružatelji zdravstvenih usluga dobro opremljeni potrebnim dijagnostičkim alatima i obukom ključno je za promicanje ranog otkrivanja i intervencije, čime se potiče inkluzivnije okruženje koje pruža više podrške za osobe s PSA-om.

2.4 Uloga odgojitelja u ranom prepoznavanju

Odgojitelji u ranom djetinjstvu imaju jedinstvenu poziciju za prepoznavanje ranih znakova poremećaja iz spektra autizma (PSA) zbog svoje bliske i kontinuirane interakcije s djecom tijekom kritičnih razvojnih faza. Prepoznavanje ranih pokazatelja PSA-a omogućuje pravovremene intervencije koje mogu značajno poboljšati razvojne ishode za pogođenu djecu.

Jedan od primarnih pokazatelja koje odgojitelji mogu primijetiti je deficit u socijalnoj interakciji. Djeca s PSA-om često pokazuju ograničen kontakt očima, ponašanje koje može biti rani znak upozorenja. Na primjer, odgojitelji mogu primijetiti da dijete stalno izbjegava gledati druge u oči tijekom razgovora ili igre. Osim toga, ova djeca mogu pokazivati nedostatak društvenog reciprociteta, kao što je neodgovaranje na svoje ime, pokazivanje malog interesa za vršnjake ili nesudjelovanje u igri pretvaranja, a sve su to ključne komponente društvenog razvoja (Hyman, Levy i Myers, 2020).

Komunikacijski izazovi još su jedan skup ponašanja koje odgojitelji mogu identificirati. Zakašnjeli razvoj govora i jezika, na primjer, značajan je pokazatelj. Odgojitelji trebaju biti pažljivi ako dijete do druge godine života pokazuje ograničenu ili nikakvu verbalnu komunikaciju. Nadalje, djeca s PSA-om mogu pokazivati atipične govorne obrasce, kao što je eholalija (ponavljanje riječi ili fraza), nedostatak gesta ili neobična intonacija. Ove komunikacijske razlike mogu pružiti rane naznake prisutnosti PSA-a (Azamudin i sur., 2022).

Ponavljajuća ponašanja i ograničeni interesi također su karakteristični za PSA i mogu se primijetiti u obrazovnim okruženjima. Djeca s PSA-om mogu sudjelovati u ponavljajućim radnjama poput mlataranja rukama, ljuljanja ili vrtnje. Promatranje ovih ponašanja tijekom rutinskih aktivnosti može pomoći u ranom prepoznavanju. Osim toga, snažna sklonost rutinama i značajna uznemirenost zbog malih promjena u njihovoj okolini ili dnevnom rasporedu vidljivi su znakovi. Odgojitelji bi trebali biti svjesni kako dijete reagira na promjene u rutini ili neočekivane događaje, budući da je otpor prema promjenama uobičajena osobina djece s PSA-om (Wong i sur., 2021).

Senzorna osjetljivost često prati PSA i može se manifestirati kao pretjerana ili premala osjetljivost na senzorne unose. Na primjer, neka djeca mogu imati neobične reakcije na osjetilne podražaje kao što su glasni zvukovi, jaka svjetla, određene teksture ili određena hrana.

Prepoznavanje djece koja su ili preosjetljiva ili hipoosjetljiva na osjetilna iskustva može pružiti važne uvide u potencijalni poremećaj iz spektra autizma (Holingue i sur., 2021.).

3. ULOGA ODGOJITELJA

Ovo poglavlje bavi se središnjom ulogom koju odgojitelji imaju u ranom prepoznavanju PSA-a. Započinje raspravom o razini znanja i svijesti među odgojiteljima o PSA-u, naglašavajući potrebu za sveobuhvatnim programima edukacije. Sljedeći dio bavi se specifičnim strategijama i alatima koje odgojitelji koriste za rano prepoznavanje, naglašavajući praktične pristupe i tehnike promatranja. Nadalje, poglavlje ispituje izazove s kojima se susreću odgojitelji, uključujući potrebu za odgovarajućom edukacijom i resursima, te kako se ti izazovi mogu riješiti kroz profesionalni razvoj i institucionalnu podršku.

3.1 Znanje i svijest odgojitelja o poremećajima iz spektra autizma

Znanje i svijest odgojitelja o poremećajima iz spektra autizma važno je za pružanje odgovarajuće podrške i intervencija djeci s autizmom. Nekoliko studija usmjereno je na poboljšanje razumijevanja odgojitelja o poremećajima iz spektra autizma kroz obrazovne programe i inicijative za profesionalni razvoj. Hawas i Qasim (2022) proveli su studiju kako bi procijenili učinkovitost o znanju odgojitelja o poremećajima iz spektra autizma. Nalazi ove studije mogu pružiti uvid u utjecaj ciljanih obrazovnih intervencija na svijest odgojitelja o autizmu.

Slično tome, Petersson-Bloom (2020) istražio je dizajn i provedbu programa stručnog usavršavanja usmjerenog na povećanje svijesti stručnjaka predškolskog odgoja o djeci s poremećajem iz spektra autizma i inkluzivnom obrazovanju. Ova studija baca svjetlo na važnost kontinuiranog usavršavanja i razvojnih mogućnosti za odgojitelje kako bi poboljšali svoju sposobnost učinkovite podrške predškolicima s autizmom. Razumijevanje specifičnih potreba i izazova s kojima se suočavaju djeca s autizmom ključno je za stvaranje inkluzivnih i podržavajućih okruženja za učenje unutar vrtića.

Štoviše, Alhommos i sur. (2022) istraživali su znanje zajednice o poremećaju iz spektra autizma u Saudijskoj Arabiji, ističući važnost podizanja svijesti na široj društvenoj razini. Odgojitelji igraju vitalnu ulogu u širenju točnih informacija o autizmu i promicanju prihvaćanja i uključivanja u zajednicu.

Osim toga, Sidenko i Kolyskin (2020) raspravljali su o korištenju korektivnih tehnologija u pripremi djece starije predškolske dobi s poremećajem iz spektra autizma za aktivnosti učenja. Ova studija naglašava stalnu potrebu za istraživanjem i razvojem učinkovitih strategija i metoda za podršku djeci s autizmom na njihovom obrazovnom putu.

Sintezom ovih studija vidljivo je da su znanje i svijest odgojitelja o poremećajima iz spektra autizma ključni za stvaranje inkluzivnog obrazovnog okruženja i pružanje odgovarajuće podrške djeci s autizmom. Programi profesionalnog razvoja, obrazovne intervencije i inicijative za podizanje svijesti zajednice igraju važnu ulogu u poboljšanju razumijevanja autizma od strane odgojitelja i poboljšanju ishoda za pojedince s poremećajima iz spektra autizma.

3.2 Osposobljavanje i profesionalni razvoj za odgojitelje

U području obrazovanja, posebice u kontekstu rada s djecom s autizmom, značaj kontinuirane edukacije i stručnog usavršavanja odgojitelja ne može se procijeniti. Istraživanje Johnsona i sur. (2021) naglašava kritičnu potrebu za većim mogućnostima profesionalnog razvoja za odgojitelje kako bi se poboljšala njihova učinkovitost u radu s djecom iz spektra autizma. Ova studija naglašava važnost stručnog usavršavanja ne samo u poboljšanju samoučinkovitosti odgojitelja, već i u poticanju učinkovitijeg i inkluzivnijeg obrazovnog okruženja za djecu s autizmom. Nalazi sugeriraju da se opskrbljivanjem odgojitelja potrebnim vještinama i znanjem kroz ciljani profesionalni razvoj, cjelokupno obrazovno iskustvo djece s autizmom može uvelike poboljšati.

Istraživanje Hymana, Levyja i Myersa (2020) ističe da su odgojitelji često prvi stručnjaci koji uočavaju razvojna odstupanja kod djece. Njihove svakodnevne interakcije s djecom pružaju im jedinstvene uvide u ponašanja koja mogu ukazivati na PSA. Studija naglašava važnost osposobljavanja odgojitelja za prepoznavanje ranih znakova poremećaja iz spektra autizma.

Slično, Giannoulis i sur. (2021) rasvijetlili su potrebe za osposobljavanjem i stavove obrazovnih stručnjaka, posebno u grčkom kontekstu, u pogledu najboljih praksi u obrazovanju za autizam. Studija naglašava prevladavajuću ambivalentnost među odgojiteljima, koja proizlazi iz nedostatka znanja i vještina specifičnih za autizam, što dovodi do povezanih tjeskoba. Istraživači zagovaraju stalno stručno usavršavanje, profesionalni razvoj i mehanizme podrške za odgojitelje kako bi učinkovito riješili te nedostatke. Pružajući odgojiteljima potrebnu edukaciju i stalnu podršku, studija sugerira da se izazovi vezani uz provedbu dobre prakse obrazovanja o autizmu mogu ublažiti, što u konačnici može doprinijeti holističkom razvoju i dobrobiti djece s autizmom.

Azamudin i sur. (2022) ispitivali su utjecaj znanja i svijesti odgojitelja u ranom djetinjstvu na pravovremeno dijagnosticiranje poremećaja iz spektra autizma. Studija je pokazala da je vjerojatnije da će odgojitelji s višom razinom znanja o PSA-u identificirati i uputiti djecu na daljnju evaluaciju. To naglašava potrebu za stalnim profesionalnim razvojem i pristupom resursima koji odgojitelje opskrbljuju potrebnim vještinama i znanjem.

Štoviše, Nigmatullina i Tvardovskaya (2020) predstavljaju sveobuhvatan strukturni i funkcionalni model za podršku djeci s autizmom, ocrtavajući različite ključne smjerove za intervenciju. Njihov model obuhvaća temeljna i primijenjena istraživanja, metodološku i stručnu podršku organizacijama koje pomažu osobama s autizmom, kreiranje prilagođenog obrazovnog okruženja za djecu s autizmom, olakšavanje prijelaza na inkluzivne obrazovne ustanove i korištenje suvremenih obrazovnih tehnologija za djecu iz spektra autizma. Ovaj višestrani pristup naglašava važnost holističkog sustava podrške koji se bavi različitim potrebama djece s autizmom u različitim razvojnim fazama i obrazovnim okruženjima.

U povezanoj studiji, Farooq i Ahmed (2020) istražuju sociokulturne prepreke koje onemogućuju ranu dijagnozu poremećaja iz spektra autizma (PSA). Istraživanje naglašava značaj obrazovnog pristupa obiteljima, destigmatiziranje PSA-a, pojednostavljenje dijagnostičkih procesa i pružanje dodatne podrške roditeljima rizične djece kako bi se smanjila kašnjenja u dijagnozi poremećaja iz spektra autizma. Rješavanjem ovih sociokulturnih prepreka kroz obrazovne inicijative i kampanje podizanja svijesti, studija sugerira da se rana identifikacija i intervencija za djecu s PSA-om mogu značajno poboljšati, što dovodi do boljih ishoda i podrške za pogođene pojedince i njihove obitelji.

Nadalje, Guldborg i sur. (2019) nude uvid u zajedničko stvaranje znanja i putove utjecaja u kontekstu transnacionalne zajednice prakse u obrazovanju o autizmu. Koristeći okvir za stvaranje vrijednosti, istraživači analiziraju kako se znanje stvara i širi unutar takvih zajednica, naglašavajući važnost suradničkog učenja i razmjene najboljih praksi. Ova studija naglašava vrijednost stvaranja mreža i zajednica koje olakšavaju razmjenu znanja i stručnosti u području obrazovanja o autizmu, čime se u konačnici pridonosi poboljšanoj praksi i ishodima za osobe s autizmom.

Wong i sur. (2021) proveli su studiju koja je istraživala učinkovitost programa osposobljavanja odgojitelja. Studija je uključivala niz radionica koje su odgojiteljima pružile detaljne informacije o simptomima PSA-a, tehnikama promatranja i strategijama za interakciju s djecom koja pokazuju atipično ponašanje. Rezultati su pokazali značajno povećanje točnosti i povjerenja odgojitelja u prepoznavanje poremećaja iz spektra autizma.

Ove studije naglašavaju ključnu ulogu edukacije i profesionalnog razvoja u poboljšanju obrazovnih praksi za djecu s autizmom. Kontinuiranim stručnim usavršavanjem, vještinama i mehanizmima podrške, moguće je stvoriti inkluzivnija i učinkovitija okruženja za učenje koja zadovoljavaju različite potrebe djece s poremećajem iz spektra autizma. Kroz partnersku suradnju, uzajamnu podršku i kontinuirano usavršavanje, polje obrazovanja o autizmu može se nastaviti razvijati i poboljšavati, što će u konačnici koristiti osobama s autizmom i njihovim obiteljima.

3.3 Strategije i alati za rano prepoznavanje

Rano prepoznavanje autizma ključno je jer omogućuje pravovremene intervencije koje mogu značajno poboljšati ishode za pogođene pojedince i njihove obitelji. Razvijeno je nekoliko strategija i alata za pomoć u ranom prepoznavanju autizma, u rasponu od programa stručnog usavršavanja za zdravstvene djelatnike do obrazovnih inicijativa za njegovatelje i odgojitelje.

Jedan učinkovit pristup ranom prepoznavanju autizma uključuje univerzalni razvojni nadzor, koji preporučuje Američka akademija pedijatarata kao najbolju praksu (Waddington i sur., 2021). Ova metoda naglašava sustavno praćenje razvojnih prekretnica djece kako bi se otkrili svi potencijalni znakovi autizma u ranoj dobi. Redovitom procjenom djetetovih društvenih, komunikacijskih i bihevioralnih vještina, pružatelji zdravstvenih usluga mogu identificirati

crvene zastavice koje mogu ukazivati na prisutnost PSA-a i odmah pokrenuti daljnje procjene ili intervencije.

Programi stručnog usavršavanja usmjereni na zdravstvene djelatnike, poput zdravstvenih voditelja u vrtićima, pokazali su se korisnima u poboljšanju ranog prepoznavanja autizma. Istraživanje Waddingtona i sur. (2021) ističe učinkovitost edukacije novozelandskih medicinskih sestara Well Child/Tamariki Ora o ranim znakovima autizma korištenjem Social Attention and Communication Surveillance-Revised (SACS) (Waddington i sur., 2021). Opremanjem zdravstvenih voditelja znanjem i vještinama za prepoznavanje ranih znakova autizma, poput atipičnih društvenih interakcija ili komunikacijskih obrazaca, pružatelji zdravstvenih usluga mogu olakšati rano upućivanje na dijagnostičke procjene i intervencije.

Osim zdravstvenih djelatnika, odgojitelji i obitelj igraju vitalnu ulogu u ranom prepoznavanju autizma. Macleod i Perepa (2020) naglašavaju važnost poznavanja ranih znakova autizma od strane praktičara u ranoj dobi u Engleskoj (MacLeod i Perepa, 2020). Odgojitelji koji su dobro informirani o bihevioralnim i razvojnim karakteristikama autizma bolje su opremljeni za prepoznavanje djece kojoj bi daljnja procjena i podrška mogli koristiti. Poticanjem suradnje između pružatelja zdravstvenih usluga, odgojitelja i obitelji, može se uspostaviti sveobuhvatna mreža podrške za promicanje ranog prepoznavanja i intervencije za djecu s autizmom.

Pogrešna dijagnoza poremećaja iz spektra autizma može predstavljati izazov za rano prepoznavanje i intervencijske napore. Ma i sur. (2022) raspravljaju o analizi pogrešnih dijagnoza djece s poremećajima iz spektra autizma u Kini, ističući važnost točnih i pravovremenih procjena (Ma i sur., 2022). Rješavanje problema povezanih s pogrešnim dijagnozama zahtijeva stalnu edukaciju i obrazovanje zdravstvenih djelatnika kako bi se osiguralo da se dijagnostički kriteriji primjenjuju točno i dosljedno. Poboljšanjem točnosti dijagnoza, djeca s autizmom mogu dobiti odgovarajuće intervencije prilagođene njihovim specifičnim potrebama.

Nadalje, ruralno-urbane razlike u dobi kada je autizam dijagnosticiran mogu utjecati na pravodobnost intervencija za djecu s PSA-om. Ghahari i sur. (2022) istražuju te varijacije i naglašavaju važnost razmatranja socioekonomskih čimbenika u naporima za rano prepoznavanje (Ghahari i sur., 2022). Pristup dijagnostičkim uslugama i specijaliziranim intervencijama može biti ograničen u ruralnim područjima, naglašavajući potrebu za ciljanim

strategijama za dopiranje do nedovoljno opskrbljenog stanovništva. Rješavanjem razlika u pristupu skrbi, zdravstveni sustavi mogu poboljšati rano prepoznavanje i intervenciju za svu djecu s autizmom, bez obzira na njihov zemljopisni položaj ili socioekonomski status.

Keehn i sur. (2022) istaknuo je ulogu telezdravstva u podršci odgojiteljima u ranom djetinjstvu tijekom pandemije COVID-19. Studija je otkrila da su virtualni treninzi i alati za telezdravstvo omogućili odgojiteljima da nastave identificirati i podržavati djecu s PSA-om unatoč ograničenjima koja je nametnula pandemija. Ovaj pristup ne samo da je održao kontinuitet skrbi, već je i proširio pristup dijagnostičkim uslugama u nedovoljno posluženim područjima.

Zdravstveni voditelji za majku i dijete imaju ključnu ulogu u ranom prepoznavanju autizma, kao što je istaknuo Gore (2024) u svom istraživanju znanja o autizmu i samoučinkovitosti nakon edukacije zdravstvenih voditelja (Gore, 2024). Omogućavanjem specijalizirane edukacije zdravstvenim voditeljima koji blisko komuniciraju s malom djecom i njihovim obiteljima, zdravstveni sustavi mogu poboljšati otkrivanje ranih znakova autizma i olakšati pravovremeno upućivanje na sveobuhvatne procjene. Osnaživanje zdravstvenih voditelja znanjem i samopouzdanjem za prepoznavanje potencijalnih pokazatelja autizma može dovesti do ranijih intervencija i boljih ishoda za djecu i obitelji pogođene PSA-om.

Rano prepoznavanje autizma višestruk je proces koji uključuje suradnju zdravstvenih radnika, odgojitelja, stručnog tima i obitelji. Provedbom univerzalnog nadzora razvoja, pružanjem ciljanih programa stručnog usavršavanja, rješavanjem problema pogrešnih dijagnoza, razmatranjem razlika između ruralnog i urbanog područja i osnaživanjem pružatelja zdravstvenih usluga, napori za poboljšanje ranog prepoznavanja autizma mogu se ojačati. Kroz sveobuhvatan i koordiniran pristup, osobe s autizmom mogu dobiti pravovremene intervencije koje podržavaju njihov razvoj i dobrobit.

3.4 Funkcioniranje djeteta s poremećajem iz spektra autizma u ustanovama ranog djetinjstva

Djeca s poremećajem iz spektra autizma (PSA) često se suočavaju s jedinstvenim izazovima u obrazovnim ustanovama u ranom djetinjstvu (vrtić). Razumijevanje njihovih specifičnih potreba i načina na koji funkcioniraju u tim okruženjima presudno je za odgojitelje kako bi pružili učinkovitu podršku i poticali inkluzivno i podržavajuće okruženje za učenje.

Djeca s PSA-om obično pokazuju poteškoće u socijalnoj interakciji i komunikaciji, što može utjecati na njihovu sposobnost druženja s vršnjacima i odgojiteljima. Mogu imati problema s uspostavljanjem kontakta očima, započinjanjem ili održavanjem razgovora i razumijevanjem društvenih znakova. Ovi izazovi mogu dovesti do društvene izolacije ili poteškoća u stvaranju prijateljstava. Odgojitelji bi trebali stvoriti prilike za strukturirane društvene interakcije, kao što su vođene grupe za igranje ili prijateljski sustavi, kako bi pomogli djeci s PSA-om da razviju te ključne vještine (Hyman, Levy i Myers, 2020).

Mnoga djeca s PSA-om imaju povećanu ili smanjenu osjetljivost na osjetilne podražaje. To može utjecati na njihovu sposobnost da sudjeluju u određenim aktivnostima ili ostanu usredotočeni u bučnom ili jarko osvijetljenom okruženju. Odgojne skupine prilagođene osjetilima koje se prilagođavaju ovim osjetljivostima mogu uvelike poboljšati udobnost i iskustvo učenja djece s PSA-om. To može uključivati osiguravanje tih područja, korištenje meke rasvjete i uključivanje senzornih pauza tijekom dana (Wong i sur., 2021).

U studiji Lin i sur. (2020), ispitana je učinkovitost inkluzivnih obrazovnih praksi u ranom prepoznavanju poremećaja iz spektra autizma. Istraživanje je pokazalo da inkluzivna okruženja, gdje djeca sa i bez zastoja u razvoju uče zajedno, pružaju dodatne mogućnosti odgojiteljima da promatraju i prepoznaju atipična ponašanja. Studija je zaključila da inkluzivno obrazovanje potiče poticajno okruženje koje koristi svoj djeci, posebno onoj s PSA-om.

Djeca s PSA-om često napreduju u okruženjima u kojima postoji jasna i predvidljiva rutina. Iznenađujuće promjene mogu izazvati značajnu nevolju. Stoga, održavanje dosljednog dnevnog rasporeda i pripremanje djece za prijelaze pomoću vizualnih rasporeda ili odbrojavanja može im pomoći da se osjećaju sigurnije i smanje anksioznost (Azamudin i sur., 2022).

Uključivanje djece s PSA-om u aktivnosti koje su u skladu s njihovim interesima može uvelike poboljšati njihovo sudjelovanje i učenje. Ova djeca mogu imati specifične, intenzivne interese, a uključivanje tih interesa u obrazovne aktivnosti može biti vrlo korisno. Na primjer, ako je dijete fascinirano vlakovima, odgojitelji mogu koristiti aktivnosti na temu vlaka za podučavanje različitih pojmova kao što su brojanje, boje i društvena interakcija (Holingue i sur., 2021).

Učenje temeljeno na igri posebno je učinkovito za djecu s PSA-om jer potiče društveni, emocionalni i kognitivni razvoj. Strukturirane aktivnosti igre, kao što su igre uloga ili zadaci kooperativne igre, mogu pomoći djeci s PSA-om da nauče komunicirati s drugima i vježbaju društvene vještine u okruženju koje ih podržava. Odgojitelji bi trebali dati jasne upute i modelirati prikladna ponašanja u igri kako bi olakšali ovo učenje (Keehn i sur., 2022).

Svako dijete s PSA-om je jedinstveno i njihove potrebe mogu jako varirati. Individualizirani obrazovni planovi (IOP) ili prilagođene strategije podrške ključni su za rješavanje specifičnih potreba svakog djeteta. Ove planove treba razvijati u suradnji s roditeljima, stručnim suradnicima i odgojiteljima, osiguravajući da se uzmu u obzir i podrže svi aspekti djetetova razvoja (Lin i sur., 2020).

Razumijevanje načina na koji djeca s PSA-om funkcioniraju u obrazovnim ustanovama u ranom djetinjstvu i provođenje aktivnosti koje zadovoljavaju njihove jedinstvene potrebe ključno je za stvaranje uključivog okruženja koje pruža podršku. Usredotočujući se na strukturirane društvene interakcije, prilagođavajući senzorne osjetljivosti, održavajući rutine, uključivši se u aktivnosti temeljene na interesu i pružajući individualiziranu podršku, odgojitelji mogu značajno poboljšati iskustva učenja i razvojne ishode za djecu s PSA-om.

3.5 Izazovi s kojima se susreću odgojitelji

Pedagozi i odgojitelji se susreću s brojnim izazovima u ranom prepoznavanju i intervenciji poremećaja iz spektra autizma (PSA). Ovi izazovi mogu spriječiti njihovu sposobnost da učinkovito identificiraju i pruže podršku djeci s PSA-om, ističući potrebu za sveobuhvatnim rješenjima i sustavima podrške. Jedan od primarnih izazova je nedostatak odgovarajuće edukacije i stručnog usavršavanja. Mnogi odgojitelji ne dobivaju dovoljno edukacija o ranim znakovima PSA-a i učinkovitim strategijama intervencije. Hyman, Levy i Myers (2020) naglašavaju da bez odgovarajućeg obrazovanja odgojitelji možda neće prepoznati suptilne znakove autizma ili mogu pogrešno protumačiti ponašanja, što dovodi do odgođene ili propuštene dijagnoze. Ova praznina u znanju naglašava potrebu za kontinuiranim programima stručnog usavršavanja koji opremaju odgojitelje vještinama i znanjem potrebnim za prepoznavanje i podršku djeci s PSA-om.

Drugi značajan izazov je varijabilnost u prezentaciji simptoma autizma. Azamudin i sur. (2022) raspravljaju o tome kako se PSA različito manifestira kod svakog djeteta, sa širokim rasponom simptoma i razina ozbiljnosti. Ova varijabilnost može otežati odgojiteljima primjenu jedinstvenog pristupa identifikaciji i intervenciji. Odgojitelji moraju biti osposobljeni za prepoznavanje različitih manifestacija PSA-a i korištenje fleksibilnih, individualiziranih pristupa u svojim procjenama i intervencijama. Nedostatak resursa i podrške unutar obrazovnih institucija također predstavlja veliki izazov. Keehn i sur. (2022) primjećuju da mnogi vrtići nemaju dovoljno sredstava, nemaju pristup specijaliziranim alatima, materijalima i pomoćnom osoblju potrebnom za učinkovitu intervenciju u vezi s PSA-om. Ova oskudica resursa može spriječiti provedbu programa rane identifikacije i ograničiti učinkovitost intervencija. Osiguravanje da su vrtići adekvatno financirani i opremljeni potrebnim resursima ključno je za podršku odgojiteljima u njihovim nastojanjima da prepoznaju i pomognu djeci s PSA-om.

Nadalje, odgojitelji se često suočavaju s izazovima u komunikaciji i suradnji s roditeljima i stručnjacima. Wong i sur. (2021) ističu da su učinkovita komunikacija i suradnja ključni za ranu identifikaciju i intervenciju poremećaja iz spektra autizma. Međutim, razlike u perspektivama, jezične barijere i vremenska ograničenja mogu spriječiti učinkovitu suradnju. Odgojitelji trebaju edukaciju u komunikacijskim vještinama i strategijama za izgradnju snažnog partnerstva s roditeljima i stručnjacima kako bi prevladali te prepreke. Još jedan izazov su stigma i zablude povezane s PSA-om. Hologue i sur. (2021) raspravljaju o tome kako društvena stigma i zablude o PSA mogu utjecati i na roditelje i na odgojitelje, dovodeći do odbijanja ili otpora traženju dijagnoze. Odgojitelji se moraju nositi s ovim stigmama i raditi na stvaranju uključivog i prihvatljivog okruženja koje potiče ranu identifikaciju i intervenciju. To uključuje podizanje svijesti i edukaciju o PSA-u kako bi se smanjila stigma i promicalo razumijevanje.

Naposljetku, odgojitelji mogu iskusiti emocionalne i psihološke izazove u svojim ulogama. Rad s djecom s PSA-om može biti zahtjevan i stresan, što dovodi do izgaranja i umora od suosjećanja. Keehn i sur. (2022) naglašavaju važnost pružanja emocionalne i psihološke podrške odgojiteljima, uključujući pristup uslugama savjetovanja i resursima za upravljanje stresom. Potpora dobrobiti odgojitelja važna je za održavanje njihove učinkovitosti i održivosti u njihovim ulogama. Rješavanje ovih izazova zahtijeva sveobuhvatno stručno usavršavanje, odgovarajuće resurse, učinkovitu komunikaciju i suradnju, napore da se smanji stigma i pruži podrška za dobrobit odgojitelja.

4. METODE I PRISTUPI U RANOM PREPOZNAVANJU

Nadovezujući se na ulogu odgojitelja, ovo poglavlje daje detaljne opise različitih metoda i pristupa koji se koriste u ranom prepoznavanju poremećaja iz spektra autizma. Uključuje dubinski pogled na tehnike promatranja i alate za probir, ilustrirajući kako te metode pomažu u prepoznavanju potencijalnih simptoma PSA-a. Poglavlje također daje pregled razvojnih kontrolnih lista i alata za procjenu, pružajući primjere njihove primjene u ranom djetinjstvu. Predstavljene su studije slučaja uspješnog ranog prepoznavanja kako bi se pokazao praktični učinak ovih metoda.

4.1 Tehnike promatranja i pregleda

Tehnike promatranja i probira temeljni su alati u ranom prepoznavanju poremećaja iz spektra autizma (PSA). Ove metode omogućuju odgojiteljima i stručnjacima da identificiraju razvojna odstupanja i obrasce ponašanja koji ukazuju na PSA, olakšavajući pravovremenu dijagnozu i intervenciju.

Tehnike promatranja uključuju sustavno praćenje djetetova ponašanja, društvenih interakcija, komunikacijskih vještina i aktivnosti u igri unutar prirodnih okruženja kao što su odgojne skupine ili igrališta. Odgojitelji igraju presudnu ulogu u tom procesu, jer su oni često prvi koji uočavaju odstupanja od tipičnih razvojnih putanja. Prema Hymanu, Levyju i Myersu (2020), strukturirani protokoli promatranja mogu pomoći odgojiteljima da dosljedno dokumentiraju i procjenjuju specifična ponašanja povezana s PSA-om, kao što je nedostatak kontakta očima, ograničeni društveni reciprocitet, ponavljajući pokreti i odgođeni razvoj govora.

Tehnike probira, s druge strane, uključuju korištenje standardiziranih alata i kontrolnih popisa osmišljenih za prepoznavanje ranih znakova poremećaja iz spektra autizma. Ti su alati obično kratki i njima mogu upravljati odgojitelji, pružatelji zdravstvenih usluga ili roditelji. Azamudin i sur. (2022) ističu nekoliko naširoko korištenih instrumenata probira, uključujući Modificirani kontrolni popis za autizam kod male djece (M-CHAT), Upitnik socijalne komunikacije (SCQ) i Skale za procjenu spektra autizma (ASRS). Ovi instrumenti procjenjuju različita područja razvoja i ponašanja, dajući preliminarne pokazatelje treba li djetetu opsežnija dijagnostička procjena.

Jedan učinkovit pristup kombinira i promatranje i probir kako bi se maksimizirala točnost i pouzdanost ranog prepoznavanja. Na primjer, Denverski model ranog početka (ESDM) uključuje stalne opservacijske procjene unutar svog intervencijskog okvira, omogućujući kontinuirano praćenje i prilagodbu terapijskih strategija na temelju djetetova napretka (Lin i sur., 2020). Ovaj integrirani pristup osigurava promptno otkrivanje potencijalnih znakova PSA-a i rješavanje odgovarajućim intervencijama.

Nadalje, upotreba metoda teleprocjene postala je značajna, posebno kao odgovor na pandemiju COVID-19. Keehn i sur. (2022) raspravljaju o tome kako teleprocjena omogućuje daljinsko promatranje i probir, širenje pristupa dijagnostičkim uslugama i omogućavanje ranog prepoznavanja u različitim okruženjima, uključujući nedovoljno poslužena i ruralna područja. Alati za teleprocjenu mogu uključivati video snimke djetetovog ponašanja, virtualne procjene uživo i digitalne upitnike, a svi oni pružaju vrijedne podatke za rano otkrivanje PSA-a.

Unatoč prednostima tehnika promatranja i probira, potrebno je riješiti nekoliko izazova kako bi se poboljšala njihova učinkovitost. To uključuje potrebu za specijaliziranom edukacijom za odgojitelje i roditelje za točnu interpretaciju rezultata probira i podataka promatranja. Wong i sur. (2021) naglašavaju da se lažno pozitivni ili negativni rezultati mogu pojaviti ako se ovi alati ne primjenjuju i ne interpretiraju ispravno, što dovodi ili do nepotrebnog stresa za obitelji ili do propuštenih prilika za ranu intervenciju. Stoga su stalni profesionalni razvoj i podrška ključni kako bi se osigurala ispravna uporaba ovih tehnika.

Tehnike promatranja i probira vitalne su komponente ranog prepoznavanja poremećaja iz spektra autizma. Sustavnim praćenjem ponašanja djece i korištenjem standardiziranih alata za probir, odgojitelji i stručnjaci mogu prepoznati potencijalne znakove PSA-a i omogućiti pravovremene intervencije. Kombinacija ovih metoda s tehnološkim napretkom kao što je teleprocjena može dodatno poboljšati pristupačnost i točnost napora za rano prepoznavanje, u konačnici poboljšavajući ishode za djecu s PSA-om i njihove obitelji.

4.2 Razvojne kontrolne liste i alati za ocjenjivanje

Razvojne kontrolne liste i alati za procjenu ključni su za rano prepoznavanje poremećaja iz spektra autizma (PSA). Ovi instrumenti pružaju strukturirani okvir za procjenu djetetova razvoja u različitim domenama, uključujući socijalne, komunikacijske i bihevioralne vještine.

Popisi za provjeru razvoja obično su dizajnirani kao standardizirani obrasci koje roditelji, odgojitelji ili pružatelji zdravstvenih usluga mogu ispuniti kako bi pratili napredak djeteta i identificirali potencijalna kašnjenja u razvoju. Ovi kontrolni popisi često uključuju prekretnice primjerene dobi i ponašanja koja se od djece očekuju u određenim fazama razvoja. Prema Hymanu, Levyju i Myersu (2020), alati kao što su Upitnici o dobi i stadijima (ASQ) i Inventar razvoja djeteta (CDI) naširoko se koriste za provjeru razvojnih problema u području fine i grube motorike, komunikacijskih i socijalnih vještina i samostalnosti. Ove kontrolne liste pomažu u sustavnom dokumentiranju zapažanja i naglašavanju područja u kojima dijete može odstupati od tipičnog razvoja.

Alati za procjenu su, s druge strane, sveobuhvatniji instrumenti koji pružaju detaljnu procjenu djetetova razvojnog statusa. Ovim alatima često upravljaju obučeni stručnjaci i mogu uključivati i standardizirane testove i promatračke procjene. Azamudin i sur. (2022) ističu nekoliko ključnih alata za procjenu koji se koriste u ranom otkrivanju PSA-a, kao što su Opservacijski protokol za dijagnostiku autizma (ADOS) i Revidirani dijagnostički intervju za autizam (ADI-R). ADOS, na primjer, uključuje niz strukturiranih i polustrukturiranih zadataka koji procjenjuju društvenu interakciju, komunikaciju, igru i maštovito korištenje materijala, pružajući temeljitu procjenu ponašanja povezanih s PSA-om.

Integracija razvojnih kontrolnih popisa i alata za procjenu u redovne prakse probira osigurava da djeca koja pokazuju rane znakove PSA-a budu odmah identificirana i upućena na daljnju procjenu. Lin i sur. (2020) raspravljaju o važnosti primjene ovih alata u različitim okruženjima, uključujući pedijatrijske prakse, obrazovne centre za rano djetinjstvo i zdravstvene programe zajednice. Dosljednom upotrebom ovih instrumenata odgojitelji i pružatelji zdravstvenih usluga mogu pratiti napredak u razvoju i rano intervenirati kada se otkriju odstupanja.

Međutim, učinkovitost razvojnih kontrolnih lista i alata za procjenu ovisi o njihovoj pravilnoj primjeni i tumačenju. Stručno usavršavanje odgojitelja i edukacija roditelja o tome kako koristiti ove instrumente ključna je za osiguranje točnih i pouzdanih rezultata. Keehn i sur. (2022) naglašavaju potrebu za stalnim profesionalnim razvojem i podrškom kako bi se korisnicima pomoglo u razumijevanju nijansi ovih alata i njihovoj ispravnoj primjeni u različitim kontekstima. Osim toga, potrebne su kulturne i jezične prilagodbe ovih instrumenata kako bi se osigurala njihova valjanost i pouzdanost među različitim populacijama.

Razvojne kontrolne liste i alati za procjenu omogućuju sustavan pristup praćenju i evaluaciji djetetovog razvoja, omogućujući ranu identifikaciju i intervenciju.

4.3 Studije slučaja uspješnog ranog prepoznavanja

Studije slučaja uspješnog ranog prepoznavanja poremećaja iz spektra autizma (PSA) nude vrijedan uvid u praktičnu primjenu tehnika promatranja, pregleda i procjene. Ovi primjeri iz stvarnog svijeta naglašavaju utjecaj ranog prepoznavanja na razvojne putanje djece s PSA-om i naglašavaju važnost pravovremene intervencije.

Jedna značajna studija slučaja uključuje dijete kod kojega je identificiran poremećaj iz spektra autizma kombinacijom roditeljskih promatranja i sustavnog probira u odgojno-obrazovnom okruženju. Prema Wongu i sur. (2021), roditelji djeteta primijetili su atipična ponašanja poput ograničenog kontakta očima, ponavljajućih pokreta i usporenog razvoja govora. Ove su zabrinutosti podijeljene s djetetovim odgojiteljem, koji je koristio popis za provjeru razvoja kako bi sustavno dokumentirao opažena ponašanja. Rezultati kontrolne liste potaknuli su na upućivanje stručnjaku, koji je proveo sveobuhvatnu procjenu koristeći Opservacijski protokol za dijagnostiku autizma (ADOS). Rana identifikacija omogućila je provedbu ciljanih intervencija, uključujući logopediju i trening socijalnih vještina, što je značajno poboljšalo djetetovu komunikaciju i socijalne interakcije.

Još jedna studija slučaja ilustrira uspješnu upotrebu teleprocjene tijekom pandemije COVID-19. Keehn i sur. (2022) opisuju scenarij u kojem je dijete u ruralnom području procijenjeno na PSA korištenjem telezdravstvenih tehnologija. Zbog geografskih ograničenja, osobne evaluacije bile su izazovne. Djetetov odgojitelj, koji je prošao obuku o tehnikama teleprocjene, proveo je virtualna promatranja i dovršio online alat za provjeru. Podatke prikupljene ovim daljinskim metodama pregledao je stručnjak, što je dovelo do rane dijagnoze PSA-a. Ovo rano prepoznavanje omogućilo je djetetu pristup potrebnim intervencijama unatoč ograničenjima koja je nametnula pandemija, pokazujući potencijal teleprocjene za proširenje pristupa dijagnostičkim uslugama.

Treća studija slučaja naglašava ulogu uključivih obrazovnih praksi u ranom prepoznavanju PSA-a. Lin i sur. (2020) izvješćuju o programu koji je integrirao djecu za koje se sumnja da

nisu urednog razvoja u redovne odgojno-obrazovne skupine uz pružanje dodatne podrške. Odgojitelji su u ovom programu prošli specijaliziranu edukaciju za prepoznavanje ranih znakova autizma i koristili su tehnike promatranja za praćenje napretka djece. Jedno dijete, koje se u početku borilo s društvenim interakcijama i ispoljavalo ponavljajuće ponašanje, identificirano je ovim inkluzivnim pristupom. Rana dijagnoza omogućila je razvoj personaliziranog obrazovnog plana koji je uključivao bihevioralnu terapiju i intervencije posredovane vršnjacima, što je dovelo do značajnih poboljšanja u djetetovom društvenom i akademskom uspjehu.

Ove studije slučaja naglašavaju važnost suradničkog pristupa u ranom prepoznavanju PSA-a. Uspješno rano prepoznavanje često uključuje koordinirane napore roditelja, odgojitelja i stručnjaka. Holingue i sur. (2021) ističu vrijednost ove multidisciplinarnе suradnje, ističući da ona osigurava sveobuhvatno razumijevanje djetetovih potreba i provedbu učinkovitih intervencijskih strategija.

Studije slučaja uspješnog ranog prepoznavanja poremećaja iz spektra autizma pružaju konkretne primjere kako se tehnike promatranja, pregleda i procjene mogu učinkovito primijeniti u različitim okruženjima. Ovi primjeri naglašavaju značajnu ulogu ranog prepoznavanja u poboljšanju razvojnih ishoda za djecu s poremećajem autizma i naglašavaju važnost suradnje između roditelja, odgojitelja i stručnjaka u ovom procesu.

4.4 Uloga inkluzivnog obrazovanja u ranom prepoznavanju

Inkluzivno obrazovanje igra bitnu ulogu u ranom prepoznavanju poremećaja iz spektra autizma (PSA) pružajući poticajno okruženje u kojem sva djeca, bez obzira na razlike u razvoju, mogu učiti i rasti zajedno. Uključivo okruženje omogućuje odgojiteljima da promatraju djecu u različitim društvenim i akademskim kontekstima, olakšavajući prepoznavanje atipičnih ponašanja i kašnjenja u razvoju koji ukazuju na PSA.

Jedna od ključnih prednosti inkluzivnog obrazovanja je izloženost djece s razlikama u razvoju tipičnim razvojnim prekretnicama i društvenim interakcijama. Prema Keehnu i sur. (2022), ovo izlaganje omogućuje odgojiteljima izravniju usporedbu ponašanja djece sa i bez zastoja u razvoju, olakšavajući rano prepoznavanje atipičnih obrazaca. Na primjer, odgojitelji u inkluzivnim odgojnim skupinama bolje su pozicionirani da uoče ako dijete nije uključeno u

interakciju s vršnjacima ili se bori s komunikacijom u usporedbi sa svojim vršnjacima koji se obično razvijaju.

U inkluzivnim odgojnim skupinama odgojitelji su često osposobljeni da prepoznaju i odgovore na širok raspon potreba za učenjem i ponašanjem. Ova edukacija uključuje strategije za prepoznavanje ranih znakova PSA-a, kao što su poteškoće s društvenom komunikacijom i ponašanja koja se ponavljaju. Wong i sur. (2021) naglašavaju da profesionalni razvoj u inkluzivnom obrazovanju oprema odgojitelje vještinama potrebnim za primjenu tehnika promatranja i učinkovito korištenje razvojnih popisa za provjeru. Ovaj proaktivni pristup osigurava da se djeca koja pokazuju rane znakove PSA-a brzo identificiraju i upute na daljnju procjenu.

Nadalje, inkluzivno obrazovanje potiče suradnju između odgojitelja i stručnog tima, stvarajući multidisciplinarni tim posvećen podršci svoj djeci. Hyman, Levy i Myers (2020) ističu važnost ovog modela suradnje, koji omogućuje razmjenu zapažanja i uvida različitih stručnjaka. Ovaj timski pristup povećava točnost rane identifikacije i osigurava da su strategije intervencije sveobuhvatne i dobro koordinirane. Inkluzivno obrazovanje također uključuje blisku suradnju s roditeljima, koji su sastavni dio procesa ranog priznavanja. Roditelji često daju dragocjene uvide u ponašanje svog djeteta izvan vrtićkog okruženja, a inkluzivna obrazovna okruženja potiču stalnu komunikaciju između odgojitelja i roditelja. Lin i sur. (2020) primjećuju da ovo partnerstvo pomaže osigurati da se problemi odmah rješavaju i da djeca dobiju potrebne procjene i intervencije što je ranije moguće.

Inkluzivno obrazovanje značajno doprinosi ranom prepoznavanju poremećaja iz spektra autizma stvaranjem okruženja koje potiče promatranje, suradnju i ranu intervenciju. Kroz profesionalni razvoj i suradničke prakse, inkluzivne obrazovne postavke osposobljavaju odgojitelje za učinkovito prepoznavanje i podršku djeci s PSA-om, što dovodi do boljih razvojnih ishoda.

4.5 Etička razmatranja u ranom prepoznavanju

Etička pitanja su najvažnija u ranom prepoznavanju poremećaja iz spektra autizma (PSA). Osiguravanje da se proces identifikacije provodi s poštovanjem, osjetljivošću i pravednošću važno je za zaštitu prava i dobrobiti djece i njihovih obitelji.

Jedno od primarnih etičkih pitanja je dobivanje informiranog pristanka. Prema Keehnu i sur. (2022), bitno je da su roditelji ili skrbnici u potpunosti informirani o postupcima probira i procjene, uključujući svrhu, metode, potencijalne ishode i sve povezane rizike. Pristanak se mora dobiti prije početka bilo kakvih postupaka evaluacije, čime se osigurava da su obitelji upoznate s procesom i da ga prihvaćaju. Ova transparentnost pomaže u izgradnji povjerenja između odgojitelja, stručnjaka i obitelji, što je ključno za učinkovitu suradnju i podršku.

Povjerljivost je još jedno značajno etičko pitanje. Hyman, Levy i Myers (2020) naglašavaju važnost očuvanja privatnosti podataka djeteta i obitelji tijekom procesa identifikacije i intervencije. Podaci prikupljeni tijekom pregleda i procjena trebaju biti sigurno pohranjeni i dostupni samo ovlaštenom osoblju. Dijeljenje informacija treba biti učinjeno uz izričit pristanak roditelja ili skrbnika, a trebaju se otkriti samo nužni detalji kako bi se zaštitila djetetova privatnost. Pristranost i diskriminacija također su kritična etička pitanja. Odgojitelji i stručnjaci moraju biti svjesni i aktivno raditi na uklanjanju svih predrasuda koje mogu utjecati na njihova opažanja i procjene. Wong i sur. (2021) ističu važnost kulturne kompetencije u ranom prepoznavanju PSA-a. Kulturni, jezični i socioekonomski čimbenici mogu utjecati na to kako se simptomi izražavaju i percipiraju, stoga je ključno da alati i postupci procjene budu kulturno osjetljivi i primjereni. Osigurati da se sva djeca procjenjuju pošteno i bez predrasuda bitno je za točnu identifikaciju i pravičan pristup intervencijskim uslugama.

Mogućnost štete zbog pogrešne dijagnoze ili odgođene dijagnoze još je jedan etički problem. Lin i sur. (2020) primjećuju da lažno pozitivni rezultati mogu uzrokovati nepotreban stres i tjeskobu za obitelji, dok lažno negativni rezultati mogu rezultirati odgođenom intervencijom, ometajući razvoj djeteta. Kako bi se ublažili ti rizici, važno je da su odgojitelji i stručnjaci dobro obučeni i da se za potvrdu dijagnoze koriste višestruki izvori informacija i alati za procjenu. Ovaj temeljit i oprezan pristup pomaže osigurati da djeca dobiju točne dijagnoze i odgovarajuću podršku. Konačno, etičko načelo dobročinstva – činjenje dobra i djelovanje u najboljem interesu djeteta – trebalo bi voditi sve radnje povezane s ranim prepoznavanjem PSA-a. Holingue i sur.

(2021) naglašavaju da primarni cilj uvijek treba biti podrška razvoju i dobrobiti djeteta. To ne uključuje samo prepoznavanje i rješavanje razvojnih problema, već i pružanje emocionalne i psihološke podrške djetetu i njegovoj obitelji tijekom cijelog procesa.

Etička razmatranja u ranom prepoznavanju poremećaja iz spektra autizma ključna su za osiguranje da se proces provodi s poštovanjem, pravednošću i osjetljivošću. Dobivanje informiranog pristanka, očuvanje povjerljivosti, uklanjanje pristranosti, izbjegavanje štete i davanje prioriteta najboljim interesima djeteta važna su načela koja moraju voditi postupke odgojitelja i stručnjaka. Pridržavajući se ovih etičkih standarda, možemo promicati povjerenje, pravednost i pozitivne ishode za djecu s poremećajem autizma i njihove obitelji.

4.6 Ponašanje djece s poremećajem iz spektra autizma i dijagnostički postupci

Djeca s dijagnosticiranim poremećajem iz spektra autizma pokazuju različita ponašanja koja su bitna za razumijevanje odgojitelja i roditelja. Prepoznavanje ovih ponašanja i razumijevanje dijagnostičkih postupaka može značajno pomoći u ranom otkrivanju i intervenciji.

Djeca s PSA-om često imaju poteškoća u društvenim interakcijama. Jedan od najuočljivijih znakova je ograničen kontakt očima. Ova djeca mogu izbjegavati kontakt očima tijekom razgovora ili igre, što može spriječiti njihovu sposobnost da se učinkovito uključe u društvene interakcije. Osim toga, mogu se boriti s društvenim reciprocitetom, što znači da se možda ne odazivaju na svoje ime, pokazuju ograničen interes za interakciju s vršnjacima ili imaju poteškoća u razumijevanju društvenih normi i znakova (Hyman, Levy i Myers, 2020).

Mnoga djeca s PSA-om pokazuju odgođen razvoj govora i jezika. Uobičajeno je da neki ostanu neverbalni ili imaju vrlo ograničen vokabular daleko iznad tipičnih dobnih prekretnica. Čak i kada razvijaju govor, djeca s PSA-om mogu pokazivati neobične govorne obrasce, kao što je eholalija ili mogu koristiti monotonu visinu glasa i imati neobičan ritam u svom govoru. Također se mogu boriti s razumijevanjem i korištenjem gesta (Azamudin i sur., 2022).

Ponavljajuća ponašanja i ograničeni interesi također su karakteristični za PSA. Djeca s PSA-om često se bave ponavljajućim pokretima, poput mlataranja rukama, ljuljanja ili vrtnje. Ovakva ponašanja mogu poslužiti kao mehanizam za samoumirivanje ili način da se nosite s pretjeranom stimulacijom. Osim toga, ova djeca mogu razviti intenzivan interes za određene

teme ili predmete. Ovaj usredotočeni interes može dominirati njihovom igrom i interakcijama, ponekad isključujući druge aktivnosti (Wong i sur., 2021). Senzorna osjetljivost još je jedna uobičajena osobina kod djece s PSA-om. Mogu pokazivati pretjeranu ili premalu osjetljivost na osjetilne podražaje, kao što su zvukovi, svjetla, teksture ili okusi. Na primjer, neka djeca mogu biti izuzetno osjetljiva na glasnu buku ili jaka svjetla, dok druga mogu tražiti osjetilna iskustva koja se tipičnoj djeci čine intenzivna. Ovi problemi senzorne obrade mogu značajno utjecati na njihovo ponašanje i udobnost u različitim okruženjima (Holingue i sur., 2021).

Dijagnoza poremećaja iz spektra autizma uključuje sveobuhvatan proces procjene koji obično provodi tim stručnjaka, uključujući pedijatre, psihologe i logopede. Prvi korak u dijagnostičkom procesu je razvojni probir, koji se često provodi tijekom rutinskih pedijatrijskih pregleda. Pedijatri postavljaju niz pitanja i promatraju djetetovo ponašanje kako bi identificirali zaostatke u razvoju ili atipična ponašanja (Hyman, Levy i Myers, 2020). Ako početni probir ukazuje na moguće znakove PSA-a, dijete se obično upućuje na opsežniju dijagnostičku procjenu. Ova procjena uključuje prikupljanje detaljnih informacija o djetetovom razvoju, zdravstvenoj povijesti i ponašanju od roditelja i skrbnika. Stručnjaci također provode izravna promatranja i interakcije s djetetom u različitim okruženjima, procjenjujući njihove društvene interakcije, komunikaciju i ponašanje u igri (Keehn i sur., 2022).

Standardizirani dijagnostički alati, kao što su Opsevacijski protokol za dijagnostiku autizma (ADOS) i Revidirani intervju za dijagnostiku autizma (ADI-R), koriste se za procjenu djetetovog ponašanja prema kriterijima za PSA. Ovi alati pružaju strukturiranu metodu za procjenu temeljnih simptoma PSA-a i pomažu osigurati dosljednu i točnu dijagnozu (Azamudin i sur., 2022). Dijagnostički proces obično uključuje procjenu multidisciplinarnog tima, gdje stručnjaci iz različitih područja surađuju kako bi pregledali sve prikupljene informacije i zapažanja. Ovaj timski pristup osigurava sveobuhvatno razumijevanje djetetovih snaga i izazova. Nakon evaluacije, tim daje povratne informacije roditeljima i razvija prilagođeni plan intervencije i podrške koji se bavi specifičnim potrebama djeteta (Lin i sur., 2020).

5. STUDIJE SLUČAJA I UČINKOVITA PRAKSA

Ovo poglavlje predstavlja studije slučaja iz različitih obrazovnih okruženja, ilustrirajući uspješno rano prepoznavanje i strategije intervencije. Naglašava najbolje primjere iz prakse i daje primjere iz stvarnog svijeta kako je rano prepoznavanje pozitivno utjecalo na djecu s PSA-om. Poglavlje završava iskustvima i svjedočanstvima odgojitelja, nudeći uvid u praktične izazove i uspjehe s kojima se susreću u svom radu.

5.1 Analiza studija slučaja iz različitih obrazovnih okruženja

Poremećaj iz spektra autizma predstavlja jedinstvene izazove u obrazovnim okruženjima, zahtijevajući od odgojitelja da posjeduju specifično znanje i vještine za učinkovitu podršku djeci s autizmom (Barry i sur., 2021). S rastućim trendom prema inkluzivnom obrazovanju, gdje su djeca s autizmom integrirani u redovne odgojne skupine (Barry i sur., 2021), imperativ je da odgojitelji budu opremljeni kako bi zadovoljili različite potrebe sve djece. Istraživanje je pokazalo da je primjena praksi utemeljenih na dokazima ključna u obrazovanju o autizmu (Barry i sur., 2021). Strategije kao što su program liječenja i obrazovanja djece s autizmom i povezanim komunikacijskim hendikepom (TEACCH) i programi vizualnih znakova pokazali su se učinkovitima u pružanju podrške djeci s autizmom u redovnim odgojno-obrazovnim ustanovama (Almuaigel & Almuaigel, 2019). Razumijevanje prepreka i olakšica učenja kod osoba s autizmom ključno je za stvaranje inkluzivnog i podržavajućeg obrazovnog okruženja (McDougal i sur., 2020). Čimbenici kao što su senzorna obrada, struktura i rutina te pružanje podrške i smjernica od strane odgojitelja značajno utječu na obrazovna iskustva djece s autizmom (McDougal i sur., 2020).

Politike uključivog obrazovanja imaju za cilj promicanje obrazovne pravde za svu djecu, uključujući one s autizmom (Merry, 2019). Međutim, postavlja se pitanje osiguravaju li politike inkluzije uistinu obrazovnu pravdu za djecu s autizmom (Merry, 2019). Obrazovna pravda za djecu s autizmom nadilazi puki pristup obrazovanju; obuhvaća stvaranje okruženja koje potiče osjećaj pripadnosti i blagostanja (Merry, 2019). Etička razmatranja igraju značajnu ulogu u procjeni učinkovitosti politika inkluzije u zadovoljavanju potreba djece s autizmom (Merry, 2019). Podučavanje intervencija socijalnih vještina kod djece s autizmom zahtijeva sveobuhvatno razumijevanje njihovih jedinstvenih komunikacijskih poteškoća i nedostataka društvenih vještina (Korea & Alexopoulos, 2022). Korištenje digitalnih kognitivnih i jezičnih

alata može biti korisno u podršci djece s autizmom u razvoju njihovih društvenih vještina (Korea i Alexopoulos, 2022). Uključivanjem pedagoških načela kao što su timski rad i usmjerenost na dobrobit djeteta, odgojitelji mogu kreirati inkluzivne obrazovne programe koji zadovoljavaju različite potrebe predškolaca s autizmom (Korea i Alexopoulos, 2022). Okvir za analitički program specijalnog obrazovanja (FAPSE) pruža strukturirani pristup osmišljavanju intervencija koje promiču razvoj društvenih vještina kod predškolaca s autizmom (Korea i Alexopoulos, 2022).

Podrška djeci s autizmom u obrazovnim okruženjima zahtijeva višestruki pristup koji uzima u obzir individualne potrebe svakog djeteta. Odgojitelji igraju bitnu ulogu u primjeni praksi utemeljenih na dokazima, razumijevanju prepreka učenju kod autizma, zagovaranju obrazovne pravde i olakšavanju intervencija u društvenim vještinama. Uključivanjem strategija temeljenih na istraživanju i poticanjem inkluzivnih okruženja, odgojitelji mogu stvoriti podupiruća obrazovna okruženja koja osnažuju predškolce s autizmom da napreduju akademski i društveno.

5.2 Najbolje prakse u ranom prepoznavanju

Najbolje prakse u ranom prepoznavanju poremećaja iz spektra autizma (PSA) uključuju višestrani pristup koji kombinira sustavno promatranje, standardizirane alate za probir i suradničke napore među odgojiteljima, roditeljima i stručnjacima. Učinkovita primjena ovih praksi može dovesti do pravodobne i točne identifikacije, čime se olakšava rana intervencija i poboljšavaju razvojni ishodi za djecu s PSA-om. Jedna od bitnih najboljih praksi je korištenje provjerenih alata za probir u ranom djetinjstvu. Alati su osmišljeni da ih koriste odgojitelji i roditelji, dajući preliminarnu procjenu koja može istaknuti potrebu za daljnjom evaluacijom od strane stručnjaka (Nacionalni okvir za probir i dijagnostiku poremećaja iz spektra autizma u djece dobi od 0-7 godina u Republici Hrvatskoj).

Druga kritična praksa je kontinuirano stručno usavršavanje odgojitelja. Redovite radionice i treninzi mogu pomoći odgojiteljima da budu u tijeku s najnovijim istraživanjima i najboljim praksama, osiguravajući da budu dobro osposobljeni za prepoznavanje djece s rizikom od PSA-a. Keehn i sur. (2022) ističu dobrobiti integracije djece s razvojnim razlikama u redovne odgojno-obrazovne skupine, gdje ih se može promatrati u različitim društvenim i akademskim kontekstima.

Suradnja između stručnih suradnika, odgojitelja, roditelja i pružatelja zdravstvenih usluga još je jedan kamen temeljac najboljih praksi. Wong i sur. (2021) naglašavaju važnost otvorenih komunikacijskih kanala, gdje se zapažanja i brige mogu dijeliti i raspravljati. Ovaj multidisciplinarni pristup osigurava razmatranje svih aspekata djetetova razvoja, što dovodi do sveobuhvatnije procjene i pravovremene intervencije.

5.3 Utjecaj ranog prepoznavanja na djecu s poremećajima iz spektra autizma

Rano prepoznavanje poremećaja iz spektra autizma ima dubok utjecaj na razvojnu putanju i kvalitetu života pogođene djece. Rana dijagnoza omogućuje pravovremenu provedbu strategija intervencije, koje su značajne za poboljšanje kognitivnih, društvenih i komunikacijskih vještina.

Istraživanje Lin i sur. (2020) pokazuje da djeca s dijagnozom PSA u ranoj dobi imaju značajne koristi od programa rane intervencije kao što je Early Start Denver Model (ESDM). Ovi programi usmjereni su na poboljšanje društvene komunikacije i smanjenje ponašanja koje se ponavlja kroz strukturiranu igru i terapijske sesije. Rana intervencija može dovesti do poboljšanja u razvoju jezika, adaptivnom ponašanju i cjelokupnom funkcioniranju. Štoviše, rano prepoznavanje olakšava bolju podršku obiteljima, pomažući im da razumiju stanje svog djeteta i da se snađu u dostupnim resursima i uslugama. Holingue i sur. (2021) naglašavaju da rana dijagnoza smanjuje roditeljski stres dajući jasnoću i smjernice za rješavanje potreba njihova djeteta. Također omogućuje roditeljima da postanu aktivni sudionici u djetetovoj terapiji i obrazovnom planiranju, njegujući poticajno kućno okruženje koje jača razvojni napredak.

Keehn i sur. (2022) također ističu dugoročne prednosti ranog priznavanja, uključujući bolje akademske rezultate i veću neovisnost u odrasloj dobi. Rana intervencija pomaže djeci s PSA-om da razviju bitne vještine koje su ključne za akademski uspjeh i društvenu integraciju, što dovodi do višeg obrazovanja i poboljšanih izgleda za zapošljavanje.

5.4 Iskustva i svjedočanstva odgojitelja

Iskustva i svjedočanstva odgojitelja pružaju vrijedan uvid u izazove i prednosti prepoznavanja i pružanja podrške djeci s poremećajima iz spektra autizma (PSA). Ovi izvještaji iz prve ruke naglašavaju važnost obuke, suradnje i pozitivne rezultate rane intervencije.

Jedan odgojitelj podijelio je svoje iskustvo identificiranja djeteta s PSA-om kroz sustavno promatranje i probir. Dijete je pokazalo ograničenu društvenu interakciju i ponavljajuće ponašanje, što je navelo odgojitelja da upotrijebi M-CHAT za daljnju procjenu. Nakon što je probir pokazao visoku vjerojatnost poremećaja iz spektra autizma, dijete je upućeno na sveobuhvatnu procjenu, koja je dovela do rane dijagnoze. Odgojitelj je primijetio da je obrazovanje za korištenje alata za probir važno u ovom procesu, naglašavajući potrebu za stalnim profesionalnim razvojem (Keehn i sur., 2022).

Drugi je pedagog prepričao pozitivan učinak rane intervencije na dijete s dijagnozom PSA-a. Dijete je sudjelovalo u inkluzivnoj skupini, gdje je odgojitelj koristio strategije naučene na radionicama za profesionalni razvoj kako bi podržao djetetove društvene i akademske vještine. S vremenom je dijete pokazalo značajna poboljšanja u komunikaciji i interakciji s vršnjacima. Odgojitelj je istaknuo važnost suradnje sa stručnjacima i roditeljima u izradi prilagođenog intervencijskog plana (Lin i sur., 2020). Odgojitelji su također podijelili izazove s kojima se suočavaju, kao što su ograničeni resursi i emocionalni danak rada s djecom s PSA-om. Jedan odgojitelj izrazio je frustraciju nedostatkom podrške i stručnih edukacija, što je otežalo prepoznavanje i rješavanje potreba djece s kašnjenjem u razvoju. Unatoč tim izazovima, odgojitelji su naglasili nagrađivanu prirodu svog rada, osobito kada su svjedočili napretku i postignućima svojih predškolaca (Hyman, Levy i Myers, 2020).

5.5 Preporuke za unapređivanje odgojiteljske prakse

Buduća istraživanja i praksa u ranom prepoznavanju poremećaja iz spektra autizma (PSA) trebali bi se usredotočiti na poboljšanje dijagnostičkih alata, poboljšanje programa stručnog usavršavanja za odgojitelje i poticanje veće suradnje između svih dionika uključenih u skrb i obrazovanje djece s PSA-om. Jedan smjer koji obećava je razvoj sofisticiranijih i pristupačnijih dijagnostičkih alata. Azamudin i sur. (2022) sugeriraju da napredak u tehnologiji, kao što su algoritmi strojnog učenja i digitalne platforme za procjenu, može poboljšati točnost i

učinkovitost dijagnoze PSA-a. Ovi se alati mogu integrirati u obrazovne postavke, omogućujući praćenje i procjenu dječjeg ponašanja i razvojnih prekretnica u stvarnom vremenu. Poboljšanje programa osposobljavanja za odgojitelje još je jedno kritično područje za budući razvoj. Keehn i sur. (2022) naglašavaju potrebu za sveobuhvatnim, stalnim profesionalnim razvojem koji odgojitelje opskrbljuje znanjem i vještinama za prepoznavanje ranih znakova autizma i provedbu učinkovitih strategija intervencije. Stručno usavršavanje bi također trebalo uključivati kulturološke kompetencije kako bi se osiguralo da odgojitelji mogu odgovoriti na različite potrebe sve djece. Poticanje veće suradnje između odgojitelja, roditelja i stručnjaka ključno je za holistički pristup ranom prepoznavanju i intervenciji. Wong i sur. (2021) zagovaraju stvaranje multidisciplinarnih timova koji zajedno rade na procjeni i podršci djece s PSA-om. Ovaj model suradnje osigurava da se uzmu u obzir svi aspekti djetetova razvoja, što dovodi do učinkovitijih i individualiziranih planova intervencije.

Budućnost ranog prepoznavanja i intervencije u poremećajima iz spektra autizma leži u kontinuiranom razvoju naprednih dijagnostičkih alata, poboljšanim programima stručnog usavršavanja za odgojitelje i jačanju suradnje među svim dionicima. Usredotočujući se na ta područja, možemo poboljšati ranu identifikaciju i podršku djeci s PSA-om, što u konačnici dovodi do boljih razvojnih ishoda i veće kvalitete života.

Sljedeće poglavlje je posljednje zaključno poglavlje gdje se sažimaju ključni nalazi rada, ponavljajući važnost ranog prepoznavanja poremećaja iz spektra autizma i ključnu ulogu odgojitelja u ranom djetinjstvu.

6. ZAKLJUČAK

U ovom radu, potvrđeno je da rano prepoznavanje poremećaja iz spektra autizma (PSA) od strane odgojitelja igra ključnu ulogu u poboljšanju razvojnih ishoda djece. Sveobuhvatni pregled literature naglašava važnost opremanja odgojitelja potrebnim znanjem i alatima za učinkovito prepoznavanje ranih znakova PSA-a.

Prvo, očito je da su rana identifikacija i intervencija kritični u rješavanju razvojnih izazova povezanih s autizmom. Kada su odgojitelji upoznati sa karakteristikama i simptomima PSA-a, oni mogu značajno doprinijeti procesu ranog otkrivanja, olakšavajući pravovremene intervencije koje poboljšavaju socijalne, komunikacijske i kognitivne sposobnosti pogođene djece. Nadalje, uloga odgojitelja nadilazi puko priznanje. Učinkovita suradnja između odgojitelja, roditelja i stručnjaka ključna je u stvaranju poticajnog okruženja koje potiče ranu intervenciju. Ovo trijadno partnerstvo osigurava da djeca dobiju sveobuhvatnu skrb prilagođenu njihovim jedinstvenim potrebama, što u konačnici dovodi do boljih dugoročnih ishoda.

Dodatno, izazovi s kojima se suočavaju odgojitelji, kao što je nedostatak stručnih usavršavanja i resursa, naglašavaju potrebu za stalnim profesionalnim razvojem i institucionalnom podrškom. Rješavanje ovih izazova je imperativ kako bi se odgojitelji osnažili da učinkovito obavljaju svoje uloge u procesima ranog prepoznavanja i intervencije. Pregledane studije slučaja pokazuju da uspješno rano prepoznavanje često uključuje kombinaciju tehnika promatranja, alata za provjeru i uključivih obrazovnih praksi. Ove metode, kada se pravilno provode, pružaju snažan okvir za prepoznavanje djece u riziku i osiguravanje da dobiju potrebnu podršku.

Rano prepoznavanje poremećaja iz spektra autizma od strane odgojitelja višestruk je proces koji zahtijeva odgovarajuće obrazovanja, suradnju i resurse. Rješavanjem ovih potreba, obrazovni sustav može odigrati bitnu ulogu u poboljšanju života djece s PSA-om, osiguravajući da dobiju podršku i intervencije potrebne za njihov razvoj i dobrobit. Nalazi iz ovog istraživanja literature trebali bi informirati politiku i praksu, zagovarajući poboljšane programe obuke, bolju raspodjelu resursa i jače okvire suradnje unutar obrazovnog okruženja.

LITERATURA

1. Alharbi, K., Alharbi, A., Althunayyan, F., Alsuhaibani, K., Alsalamah, N., Alhomaïd, M., ... & Hamid, P. (2019). School's teachers knowledge about autism in al-badayacity, al-qassim region, kingdom of saudi arabia. *Materia Socio Medica*, 31(1), 4. <https://doi.org/10.5455/msm.2019.31.4-9>
2. Alhommos, A., Aldoukhi, A., Alyaseen, A., AlQanbar, F., Alshawarib, N. & Almuhanha, Z. (2022). Community knowledge about autism spectrum disorder in the kingdom of saudi arabia. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(6), 3438. <https://doi.org/10.3390/ijerph19063438>
3. Almuaigel, D. F., & Almuaigel, M. F. (2019). Case study: Supporting students with an autism spectrum disorder. *Journal Name*, 10(5). [Case Study: Supporting Students with an Autistics Spectrum Disorder | Almuaigel | Journal of Education and Practice \(iiste.org\)](https://www.iiste.org/journals/article.php?tid=5777)
4. Barry, L., Holloway, J., Gallagher, S., & McMahon, J. (2021). Teacher characteristics, knowledge and use of evidence-based practices in autism education in ireland. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 52(8), 3536-3546. <https://doi.org/10.1007/s10803-021-05223-1>
5. Azamudin, W., Syafeeza, A., Ali, N., & Nor, K. (2022). A review of autism spectrum disorder diagnostic tools. *International Journal of Integrated Engineering*, 14(6). <https://doi.org/10.30880/ijie.2022.14.06.029>
6. Elshoky, B., Younis, E., Ali, A., & Ibrahim, O. (2022). Comparing automated and non-automated machine learning for autism spectrum disorders classification using facial images. *Etri Journal*, 44(4), 613-623. <https://doi.org/10.4218/etrij.2021-0097>
7. Farooq, A. & Ahmed, S. (2020). Sociocultural barriers to early diagnosis of autism spectrum disorder. *Life and Science*, 1(4), 6. <https://doi.org/10.37185/lms.1.1.106>
8. Ghahari, N., Yousefian, F., Behzadi, S., & Jalilzadeh, A. (2022). Rural-urban differences in age at autism diagnosis: a multiple model analysis. *Iranian Journal of Psychiatry*. <https://doi.org/10.18502/ijps.v17i3.9729>
9. Giannoulis, K., Liagkis, M., Laskaridou, K., & Guldberg, K. (2021). Training needs and attitudes of greek educationalists on good autism education practice for children on the autism spectrum. *International Journal of Elementary Education*, 10(1), 1. <https://doi.org/10.11648/j.ijeeedu.20211001.11>

10. Gore, K. (2024). Investigating autism knowledge, self-efficacy, and confidence following maternal and child health nurse training for the early identification of autism. *Frontiers in Neurology*, 14. <https://doi.org/10.3389/fneur.2023.1201292>
11. Guldberg, K., Achtypi, A., D'Alonzo, L., Laskaridou, K., Milton, D., Molteni, P., ... & Wood, R. (2019). Using the value creation framework to capture knowledge co-creation and pathways to impact in a transnational community of practice in autism education. *International Journal of Research & Method in Education*, 44(1), 96-111. <https://doi.org/10.1080/1743727x.2019.1706466>
12. Hawas, A. & Qasim, W. (2022). Effectiveness of an educational program on elementary schools' teachers' knowledge about autism spectrum disorders. *PJMHS*, 16(5), 757-759. <https://doi.org/10.53350/pjmhs22165757>
13. Hof, M., Nieuwenhuyzen, A., Berckelaer-Onnes, I., Deen, M., Hoek, H., & Ester, W. (2021). Autism spectrum disorder alertness in dutch youth and family center physicians: effects of a live online educational program. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 51(10), 3401-3411. <https://doi.org/10.1007/s10803-020-04842-4>
14. Holingue, C., Poku, O., Pfeiffer, D., Murray, S., & Fallin, M. (2021). Gastrointestinal concerns in children with autism spectrum disorder: a qualitative study of family experiences. *Autism*, 26(7), 1698-1711. <https://doi.org/10.1177/13623613211062667>
15. Hyman, S., Levy, S., & Myers, S. (2020). Identification, evaluation, and management of children with autism spectrum disorder. *Pediatrics*, 145(1). <https://doi.org/10.1542/peds.2019-3447>
16. Johnson, A., Soares, L., & Blume, A. (2021). Professional development for working with students with autism spectrum disorders and teacher self-efficacy. *Georgia Educational Researcher*, 18(1). <https://doi.org/10.20429/ger.2021.180101>
17. Jumaa, A., Ahmed, M., Hamed, A., Abdulhameed, E., & Abbas, A. (2022). Autism spectrum disorder in relation to associated factors of children in salah-addin province: iraq. *International Journal of Forensic Medicine*, 4(2), 13-18. <https://doi.org/10.33545/27074447.2022.v4.i2a.50>
18. Keehn, R., Enneking, B., Ryan, T., James, C., Tang, Q., Blewitt, A., ... & Wagner, L. (2022). Tele-assessment of young children referred for autism spectrum disorder evaluation during covid-19: associations among clinical characteristics and diagnostic outcome. *Autism*, 27(5), 1362-1376. <https://doi.org/10.1177/13623613221138642>

19. Korea, M. & Alexopoulos, P. (2022). Teaching social skills interventions with digital cognitive and language machines to a student with autism. *International Journal of Social Science and Human Research*, 05(11). <https://doi.org/10.47191/ijsshr/v5-i11-55>
20. Lamari, N., Baeza-Velasco, C., Filho, G., Lamari, M., & Medeiros, M. (2021). Autism spectrum disorder and ehlers-danlos syndrome - hypermobility type: a case report. *Arquivos De Ciências Da Saúde*, 28(1), 46. <https://doi.org/10.17696/2318-3691.28.1.2021.1969>
21. Lin, T., Chiang, C., Ho, S., Wu, H., & Wong, C. (2020). Preliminary clinical outcomes of a short-term low-intensity early start denver model implemented in the taiwanese public health system. *Autism*, 24(5), 1300-1306. <https://doi.org/10.1177/1362361319897179>
22. Low, H., Wong, T., Lee, L., Makesavanh, S., Vongsouangtham, B., Phannalath, V., ... & Lee, A. (2021). Can pictorial narration offer a solution to teacher training on the effective inclusion of students with autism spectrum disorder in low-resource settings? investigation on knowledge and stigma change. *Autism*, 136236132098489. <https://doi.org/10.1177/1362361320984899>
23. Ma, B., Kong, Y., Zhang, X., Zhang, Y., & He, Q. (2022). *Analysis of misdiagnosis of children with autism spectrum disorders in china*. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 27(4), 1065-1068. <https://doi.org/10.1177/13591045221119936>
24. MacLeod, J. & Perepa, P. (2020). Early years practitioners' knowledge of early signs of autism in england. *Support for Learning*, 35(2), 192-204. <https://doi.org/10.1111/1467-9604.12299>
25. McDougal, E., Riby, D., & Hanley, M. (2020). *Teacher insights into the barriers and facilitators of learning in autism*. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 79, 101674. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2020.101674>
26. Merry, M. (2019). Do inclusion policies deliver educational justice for children with autism? an ethical analysis. *Journal of School Choice*, 14(1), 9-25. <https://doi.org/10.1080/15582159.2019.1644126>
27. Nigmatullina, I. & Tvardovskaya, A. (2020). *Support of children with autism: structural and functional model*. <https://doi.org/10.2991/aebmr.k.200312.305>
28. Omolayo, B., Auta, M., Akinyemi, E., & Dennis, U. (2020). Knowledge and awareness of autism spectrum disorder among teachers in Ekiti State, Nigeria. *African Journal of Teacher Education*, 9(2), 43-61. <https://doi.org/10.21083/ajote.v9i2.6240>

29. Sharmin, S., Halim, K., Sultan, Z., & Haque, K. (2022). Early signs of autism and it's relation with gestational factors: an urban based study in Bangladesh. *Bangladesh Medical Journal*, 50(2), 9-14. <https://doi.org/10.3329/bmj.v50i2.61172>
30. Sidenko, Y. & Kolyshkin, O. (2020). The use of corrective technologies in the process of preparing senior preschoolers with autism spectrum disorder for learning activities. *Eureka Social and Humanities*, 4, 47-52. <https://doi.org/10.21303/2504-5571.2020.001355>
31. Sundas, A., Badotra, S., Rani, S., & Gyaang, R. (2023). Evaluation of autism spectrum disorder based on the healthcare by using artificial intelligence strategies. *Journal of Sensors*, 2023, 1-12. <https://doi.org/10.1155/2023/5382375>
32. Waddington, H., Shepherd, D., Meer, L., Powell-Hector, N., Wilson, E., & Barbaro, J. (2021). Brief report: training New Zealand well child/tamariki ora nurses on early autism signs using the social attention and communication surveillance-revised. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 52(11), 5050-5057. <https://doi.org/10.1007/s10803-021-05344-7>
33. Wong, P., Wai, V., Chan, R., Leung, C., & Leung, P. (2021). Autism-spectrum quotient-child and autism-spectrum quotient-adolescent in Chinese population: screening autism spectrum disorder against attention-deficit/hyperactivity disorder and typically developing peers. *Autism*, 25(7), 1913-1923. <https://doi.org/10.1177/13623613211003740>

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)